

Hoe je visualisaties inzet in de leerlingenzorg

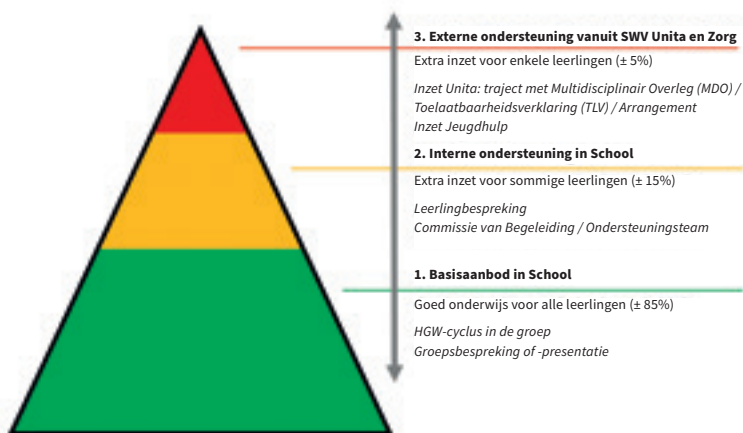
Een praatje met een plaatje

In dit artikel laten de auteurs zien hoe je afbeeldingen en tekeningen kunt gebruiken ter ondersteuning van gesprekken in de leerlingenzorg. Ze gaan in op de voordelen van visualisaties en presenteren drie modellen die zij gebruiken om begeleidingstrajecten aanschouwelijk te maken.

Een constructieve samenwerking tussen leraren, ouders, leerlingen en interne en externe begeleiders bevordert het schoolsucces en schoolplezier van leerlingen. Om deze samenwerking te optimaliseren is er binnen Stichting Elan en Samenwerkingsverband Unita de afgelopen jaren geëxperimenteerd met het visualiseren van begeleidingstrajecten. We ontwikkelden schema's en plaatjes, ter ondersteuning van onze gesprekken met leraren, begeleiders, ouders en leerlingen. Intern begeleiders en leraren passen steeds vaker deze tekeningen toe in hun gesprekken met elkaar, ouders en leerlingen. Dit blijkt goed te werken en wordt enthousiast ontvangen.

Driehoek HGW

Een van de visualisaties is een driehoek waarin de onderwijs- en ondersteuningsroute van handelingsgericht werken (HGW) (Pameijer, 2017) is toegepast op de scholen van Elan en Unita (zie figuur 1).



Figuur 1: Driehoek met de onderwijs- en ondersteuningsroute van handelingsgericht werken. (Bron: Pameijer, 2017.)

Dit artikel gaat over visualiseren in de basis van de driehoek. We bespreken drie visualisaties die je kunt inzetten in de basis: het Mickey Mousemodel (MMM), de drie cirkels en de tabel.

Het ondersteunen van taal met beelden versterkt de communicatie

Waarom visualiseren?

Visualisaties helpen bij het transparant en doelgericht met elkaar samenwerken. Vanuit eenzelfde tekening of plaatje overleggen ambulant begeleiders, intern begeleiders, leraren, ouders en leerlingen met elkaar. Het ondersteunen van taal met beelden versterkt de communicatie. Als een 'praatje' wordt ondersteund door een 'plaatje' wordt informatie beter onthouden. Ingewikkelde thema's zijn bovendien beter begrijpelijk te maken door ze te visualiseren. Door samen te tekenen ('Hoe zullen we dit tekenen?' 'Zetten we deze pijl hier of daar?') worden situaties inzichtelijk, kunnen verschillende meningen zichtbaar worden en ontstaat er een gezamenlijk doel. Kleuren zijn functioneel in te zetten, bijvoorbeeld om samenhang te tonen. Je kunt visualisaties in verschillende overleggen benutten. Bijvoorbeeld in een gesprek tussen een leraar en intern begeleider of met ouders en/of leerlingen. Of tijdens een groot overleg met externe deskundigen.

Mickey Mousemodel

Een van de drie visualisaties die je kunt gebruiken in de basis (van de driehoek) is het Mickey Mousemodel (figuur 2). Hiermee kunnen intern begeleider en leraar een groep eenvoudig in kaart brengen op verschillende thema's, zoals rekenen, taal, werkhouding of sociaal-emotionele ontwikkeling.



Figuur 2: Het Mickey Mousemodel (MMM).
(Bron: Elan en Unita.)

Het MMM is een populaire versie van de normaalverdeling: een gemiddelde met een spreiding eromheen, zoals in figuur 3 is te zien voor intelligentieniveaus.

Cito, met een indeling van I t/m V. Het MMM is dan te gebruiken als groepsoverzicht voor een bepaald vak:

- in het hoofd van Mickey noteer je de namen van de leerlingen die een II en III scoren (het gemiddelde van de groep, ook wel de ‘middenmoot’ genoemd);
- in het linkeroor noteer je de leerlingen met een IV/V, met eventueel een linkeroorbel (V-)
- in het rechteroor de leerlingen met een I, met eventueel een rechteroorbel (I+)

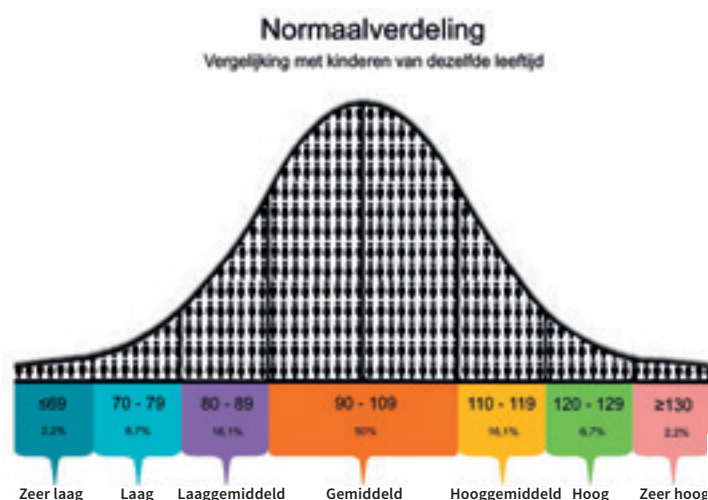
Zo wordt duidelijk hoeveel en welke leerlingen in welke cirkel zitten. Dit overzicht helpt bij het samenstellen van subgroepen op basis van doelen en onderwijsbehoeften. Welke leerlingen hebben (veel) meer verlengde instructie en oefentijd nodig? Welke leerlingen hebben (veel) meer uitdaging (verdieping, verbreding) of versnelling nodig?

De drie blauwe pijlen in figuur 2 staan voor het streven naar *ambitieuze doelen* voor de leerlingen in de overlapping tussen de cirkels of waarvan je denkt dat ze meer kunnen.

- Vanuit de subgroep Verlengd beoog je hen in de Basisgroep te krijgen.
- Vanuit Zeer Intensief probeer je hen in de subgroep Verlengd te krijgen.
- Vanuit de Basisgroep beoog je hen in de subgroep Uitdaging te krijgen.

Een voorbeeld uit de onderbouw: veters strikken

De leraar deelde haar leerlingen eerst zelf in, in een leeg MMM op een A3-blad (zie figuur 4). Daarna tekende zij een leeg MMM met stoepkrijt op het plein en liet kinderen zichzelf indelen door in één van de cirkels te gaan staan: in het hoofd (‘Ik kan het nog niet’), het linkeroor (‘Ik kan het nog lang niet’), de linkeroorbel (‘Ik kan het helemaal nog niet’), het rechteroor (‘Ik kan het al bijna’) en de rechteroorbel (‘Ik kan het al’). Leerlingen in de rechteroorbel konden daarna kiezen uit ‘Ik wil iets moeilijkers leren’ of ‘Ik wil een ander kind



Figuur 3: Voorbeeld van een normaalverdeling.
(Bron: Elan en Unita.)

Met het MMM, dat je op een kladblaadje kunt tekenen, krijg je zicht op de samenstelling van je groep (groeps-overzicht) en hoe leerlingen zijn te clusteren (groepsplan). Je krijgt een beter beeld van de overeenkomsten en verschillen in een groep. Op basis daarvan beslis je welke leerlingen je gaat samenvoegen.

Hoe vul je het MMM in?

Hier volgt een voorbeeld voor een specifiek vak, gekoppeld aan methode-onafhankelijke toetsen, zoals van



Figuur 4: MMM ‘veters strikken’. (Bron: Pameijer, 2017.)

Heterogeen of homogeen?

Het MMM is een handig hulpmiddel bij het samenstellen van homogene of heterogene subgroepen. Daarom worden de cirkels ook wel differentiatie-cirkels genoemd. Hoe stem je goed af op overeenkomsten en verschillen in de groep? Enkele tips.

1. Zo heterogeen mogelijk

Stel subgroepen qua niveau zo heterogeen mogelijk samen. Dat levert meer leerwinst op (Pameijer, 2017, p. 207-208). Vooral leerlingen die het moeilijk hebben, profiteren van een heterogene groep. Zij trekken zich op aan cognitief sterke leerlingen, leerlingen met een positieve werkhouding en leerlingen met gewenst gedrag.

2. Soms homogeen voor begaafde leerlingen

De (cognitief) begaafde leerlingen kunnen in een heterogene groep ook leren van anderen, bijvoorbeeld wat betreft doorzettingsvermogen. Maar voor hun leerontwikkeling en motivatie is het belangrijk dat zij ook regelmatig opdrachten maken in een homogene groep.

3. Werk zo kort mogelijk in homogene groepen

In een homogene groep ontwikkelen zwakke leerlingen zich langzamer dan de sterke leerlingen, waardoor de kloof steeds groter wordt. Bovendien tast het hun competentiegevoel en motivatie aan als ze langdurig in zo'n groep zitten. Kijk dus goed wie er na een korte ondersteuning in een homogene groep weer kunnen profiteren van de heterogene groep.

4. Pas de methode aan

Veel methodes hanteren een driedeling. Bijvoorbeeld in een instructie-gevoelige, instructie-afhankelijke en instructie-onafhankelijke groep. Dit verhoogt het risico op langdurig homogene niveaugroepen. Wees daarom kritisch: past de indeling bij wat jouw groep nu nodig heeft of wijk je ervan af? Je past de methode dus niet toe, maar aan.

5. Mix leerlingen uit verschillende cirkels

Bij het samenstellen van heterogene groepen helpen de rode pijlen in figuur 2 (pagina 23). Meng bij sommige lessen of thema's leerlingen uit verschillende cirkels: combineer bijvoorbeeld leerlingen uit het rechteroor met leerlingen uit het linkeroor. Of koppel de rechter- en linkeroorbel eens aan elkaar. De 'sterkste' en 'zwakste' leerling werken dan samen en helpen elkaar, ieder met een eigen doel.

helpen met leren veters strikken'. Kinderen die een ander wilden helpen, koppelde de leraar aan leerlingen in het linkeroor of de linkeroorbel (wat haar de beste match leek). Het mooie was, dat de indeling van de kinderen bijna gelijk was aan die van de leraar.

Een voorbeeld uit de bovenbouw: inschatten wat je nodig hebt

Naar aanleiding van een specifiek toetsdoel voor rekenen delen leerlingen uit groep 7 zichzelf in één van de drie cirkels in. In het hoofd 'de gewone uitleg', in het linkeroor 'meer en langere uitleg' en in het rechteroor 'minder en kortere uitleg'. Ook hier deelden de meeste leerlingen zichzelf in zoals de leraar dit zou doen. Daarnaast motiveerde deze aanpak de leerlingen om te reflecteren op wat ze nodig hebben om een bepaald doel te halen.

Wat als jouw groep niet overeenkomt met het MMM?

Maak dan de cirkels qua grootte passend bij het aantal leerlingen. Weinig leerlingen is een kleine cirkel; veel leerlingen een grote. Soms blijkt het linkeroor (de Weergroep) veel groter dan het hoofd (de Basis), zoals in figuur 5. Wat zegt deze indeling over deze groep en/of over de kwaliteit van het geboden onderwijs? Is het misschien zinvol om van de grootste groep de Basisgroep te maken, omdat de meeste leerlingen dit aanbod nodig hebben?



Figuur 5: Een alternatief MMM. (Bron: Elan en Unita.)

Drie cirkels

Opbrengsten kun je goed visualiseren met behulp van drie cirkels. We lichten hierna toe hoe dat werkt. Tijdens een groepsbespreking of -presentatie analyseren intern begeleider, leraar of een bouw/team samen de opbrengsten. Ze blikken terug naar de doelen en het geboden onderwijs en kijken vooruit naar de doelen en het aanbod voor de komende periode.

Doelen die gehaald zijn en/of de opbrengsten die hoger zijn dan gepland

- Terugblik: Welke doelen hebben we behaald? Welke stimulerende factoren van het pedagogisch-didactische onderwijsaanbod (of handelen van de leraar), de leerlingen/groep en de ondersteuning van het onderwijs door ouders kunnen hieraan hebben bijgedragen?
- Vooruitblik: Hoe behouden we deze stimulerende factoren? Hoe kunnen we ze benutten en uitbouwen?

Doelen die nog niet zijn gehaald en/of opbrengsten die lager zijn dan gepland

- Terugblik: Welke doelen hebben we nog niet behaald? Welke belemmerende factoren van het pedagogisch-didactische onderwijsaanbod (of handelen van de leraar), de leerlingen/groep en de ondersteuning van het onderwijs door ouders kunnen hiermee samenhangen?
- Vooruitblik: Waar heeft school invloed op? Hoe kunnen we belemmerende factoren verbeteren? En voor de factoren waarop wij geen invloed hebben: hoe stemmen we daar in onze ondersteuning beter op af?

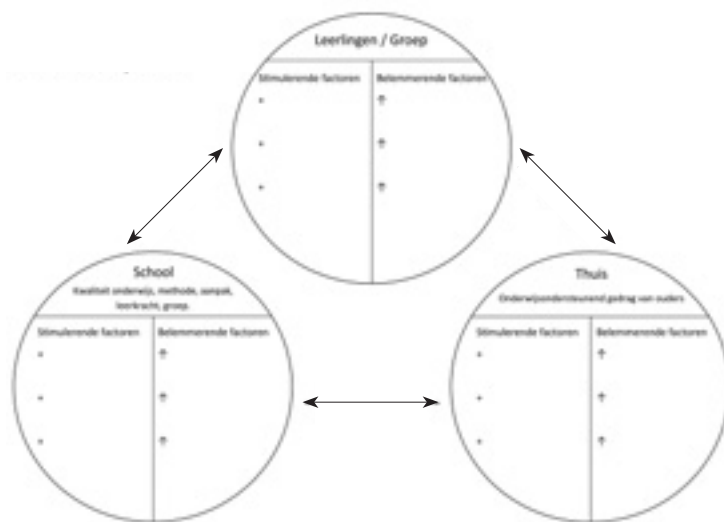
In figuur 6 is bovenstaande weergegeven met drie cirkels: een voor de leerlingen/groep, een voor de school/het onderwijsaanbod en een voor de mate waarin het ouders lukt het onderwijs te ondersteunen (Pameijer, 2021). Per cirkel komen zowel de stimulerende factoren (+) als belemmerende factoren (†) ter sprake. De pijlen tussen de cirkels staan voor wisselwerking en de mate van afstemming en samenwerking: is deze al sterk of nog voor verbetering vatbaar?

Tabel

Veel van het werk van begeleiders betreft het gezamenlijk (met ouders, leraren en leerlingen) maken van keuzes en nemen van beslissingen: welke optie is de best passende voor deze leerling? Bijvoorbeeld: Is doubleren in zijn belang? Handhaven we deze leerling op onze school of is een overstap naar een andere school beter? Dergelijke ingewikkelde vragen – en de verschillende meningen hierover – zijn zichtbaar te maken.

Argumenten voor en tegen

Bij het nemen van een beslissing zijn er altijd voors en tegens. Voor elke optie zijn voor- en nadelen te bedenken. Door deze in een tabel te zetten neem je leraar, ouders en leerling mee in de besluitvorming. Wees wel duidelijk: iedereen denkt en doet mee, maar uiteindelijk beslist de school over onderwijsinhoudelijke zaken op school en de ouders over opvoedkundige zaken



Figuur 6: Opbrengsten analyseren met behulp van drie cirkels: hoe komt het dat bepaalde groepsdoelen al dan niet zijn behaald? (Bron: Elan en Unita.)

thuis (Pameijer, 2021). Dit wikken en wegen valt te illustreren met een weegschaal: als we alles overzien, welke kant is dan het zwaarst?

We illustreren dit met de vraag ‘Blijven zitten of doorstromen?’ en met een tabel (zie figuur 7 op pagina 26). De argumenten ontleen we aan het artikel *Doubleren of doorstromen: wat is zinvol in primair onderwijs?* (Pameijer & Van Minderhout, 2017).

Werkwijze

- Zet de twee opties in een tabel op een A3-blad of flap-over. In een digitaal overleg: deel het scherm met de tabel in Word.
- Benoem dat het belang van het kind centraal staat en dat ieders mening ertoe doet.
- Laat alle betrokkenen hun mening geven. Ze kunnen zelf trefwoorden noteren in de tabel met een eigen kleur stift of met post-its in verschillende kleuren. Of de begeleider zet de argumenten voor (of voordelen) en de argumenten tegen (of nadelen) in de juiste kolom. In een digitaal overleg: vul de tabel in terwijl mensen aan het woord zijn; deelnemers kijken mee. Check of het klopt wat je noteert.
- Conclusie: inventariseer de argumenten voor en tegen. Waarvan zijn er meer? Weegt een bepaald argument zwaarder dan een ander? Kan er een beslissing genomen worden?
 - Zo ja: doen.
 - Zo nee: welke vraag is er nog en welk antwoord zal de doorslag geven? Met andere woorden: als het antwoord op deze vraag ... is, dan pleit dit voor optie 1, maar als het antwoord ... is, dan pleit dit voor optie 2.

	Doubleren	Doorstromen naar volgende groep
Argumenten voor of voordelen	• Meer succeservaringen met leren ⇔ meer zelfvertrouwen. • Hoger niveau van passend voortgezet onderwijs is haalbaar met een doublure. • Relatie tussen huidige leraar en leerling is positief. • Herhalen van de leerstof (meer van hetzelfde) zal een positief effect hebben op de didactische en/of sociaal-emotionele ontwikkeling. • Leerling wil zelf graag blijven zitten. • Ouders staan achter keuze doubleren.	• Leraar van deze groep kan tegemoetkomen aan specifieke pedagogische en didactische onderwijsbehoeften van de leerling. • Beter aansluitend aanbod en extra ondersteuning. • Bevordering zelfstandigheid en focus door structuur in de groep. • Leraar heeft realistisch-hoge verwachtingen. • Leerling ligt goed in deze groep, heeft sociale aansluiting en vrienden; die behoudt ze bij doorstromen.
Argumenten tegen of nadelen	• Nieuwe klasgenoten, de leerling raakt vertrouwde vrienden kwijt. • Kans op demotivatie voor de vakken waarop de leerling sterker zal zijn dan de groep. • Aantasting zelfbeeld: 'Ik kan niet zo goed leren als de andere leerlingen, daarom moet ik blijven zitten'.	• Leerling heeft te veel onderwijstijd en daarmee instructie en oefening gemist; de achterstand is te groot om in te halen, verschil met andere leerlingen wordt steeds groter.
Vragen	• Welk aanbod past beter bij deze leerling? • Wat levert het op langere termijn op?	
Conclusie		

Figuur 7: Voors en tegens op een rij. (Bron: Pameijer & Minderhout, 2017.)

Begeleiders, laat je werk zien!

Wij werken binnen Stichting Elan en Samenwerkingsverband Unita met veel plezier aan het visualiseren 'in de basis'. De positieve reacties van scholen, ouders en leerlingen stimuleren ons om hiermee door te gaan en ons werk nog beter zichtbaar te maken. We hopen dat dit artikel ook anderen zal inspireren om hun werk nog meer te laten zien!

Heb je behoefte aan lege 'formats'? Ga dan naar hgw-noelle-pameijer.nl → 'Bijlagen gele boek'.

Heb je ervaringen met/ideeën over visualiseren? We vinden het fijn als je ze met ons deelt! Mail naar: n.pameijer@gmail.com.

Drieluik

Dit artikel is deel 1 van een drieluik over ervaringen met visualisaties ter ondersteuning van gesprekken in de leerlingenzorg. Het tweede artikel verschijnt in het septembernummer van *Beter Begeleiden* en gaat over het tekenen in niveau 2 (leerlingbespreking) van de HGW-driehoek. Het derde artikel (in het oktobernummer) bespreekt visualisaties die je kunt benutten in gesprekken met leerlingen.

De literatuurlijst bij dit artikel is te vinden in de materialenbank op lbbo.nl.



Noëlle Pameijer (kinder-jeugdpsycholoog NIP), Corine Vos (orthopedagoog NVO), Eugenie van Dijk (GZ-psycholoog), Ghislaine Rootlieb (schoolpsycholoog) en Petra de Waard (schoolpsycholoog). Alle auteurs werken vanuit Stichting Elan als trajectbegeleider in Samenwerkingsverband Unita.

Visualisaties in leerlingbespreking en multidisciplinair overleg

Begeleiders, laat je werk zien!

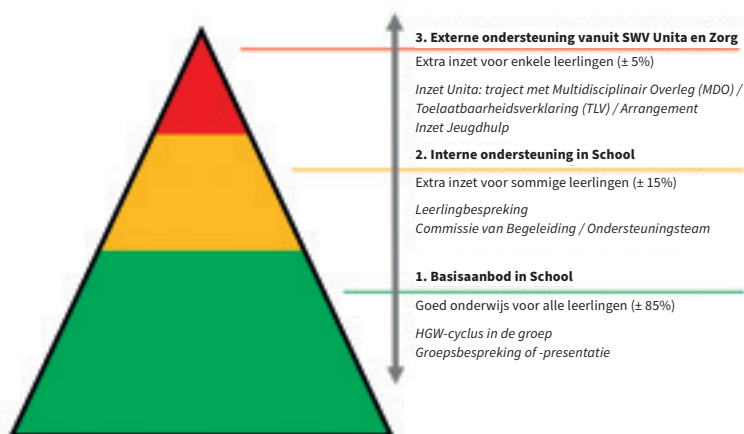
Binnen Stichting Elan en Samenwerkingsverband Unita is er de afgelopen jaren geëxperimenteerd met het visualiseren van begeleidingstrajecten. We ontwikkelden schema's en plaatjes, ter ondersteuning van onze gesprekken met leraren, begeleiders, ouders en leerlingen. Intern begeleiders en leraren passen steeds vaker deze tekeningen toe in hun gesprekken met elkaar, ouders en leerlingen. Dit blijkt goed te werken en wordt enthousiast ontvangen.

Driehoek HGW

Een van de visualisaties is een driehoek waarin de onderwijs- en ondersteuningsroute van handelingsgericht werken (HGW) (Pameijer, 2017) is toegepast op de scholen van Elan en Unita (zie figuur 1). Het vorige artikel (*Beter Begeleiden*, maart 2021) ging over visualiseren in de basis van de driehoek. Dit artikel gaat over visualiseren op niveau 2 (leerlingbespreking) en 3 (multidisciplinair overleg). We bespreken twee visualisaties die hierbij zijn in te zetten: De Drie Cirkels en het document Zolang-Zodra. (Deze zijn ook voor ouders beschreven in het boek *Met plezier naar school*, Pameijer, 2021.)

Van overzicht, via inzicht naar uitzicht

Wanneer er zorgen en vragen zijn over een leerling, kan het nodig zijn om de situatie te bespreken in een leerlingbespreking (niveau 2) of in een multidisciplinair overleg (MDO, niveau 3). In zowel een leerlingbespreking als een MDO analyseer je als begeleider



Figuur 1: Driehoek met de onderwijs- en ondersteuningsroute van handelingsgericht werken. (Bron: Pameijer, 2017.)

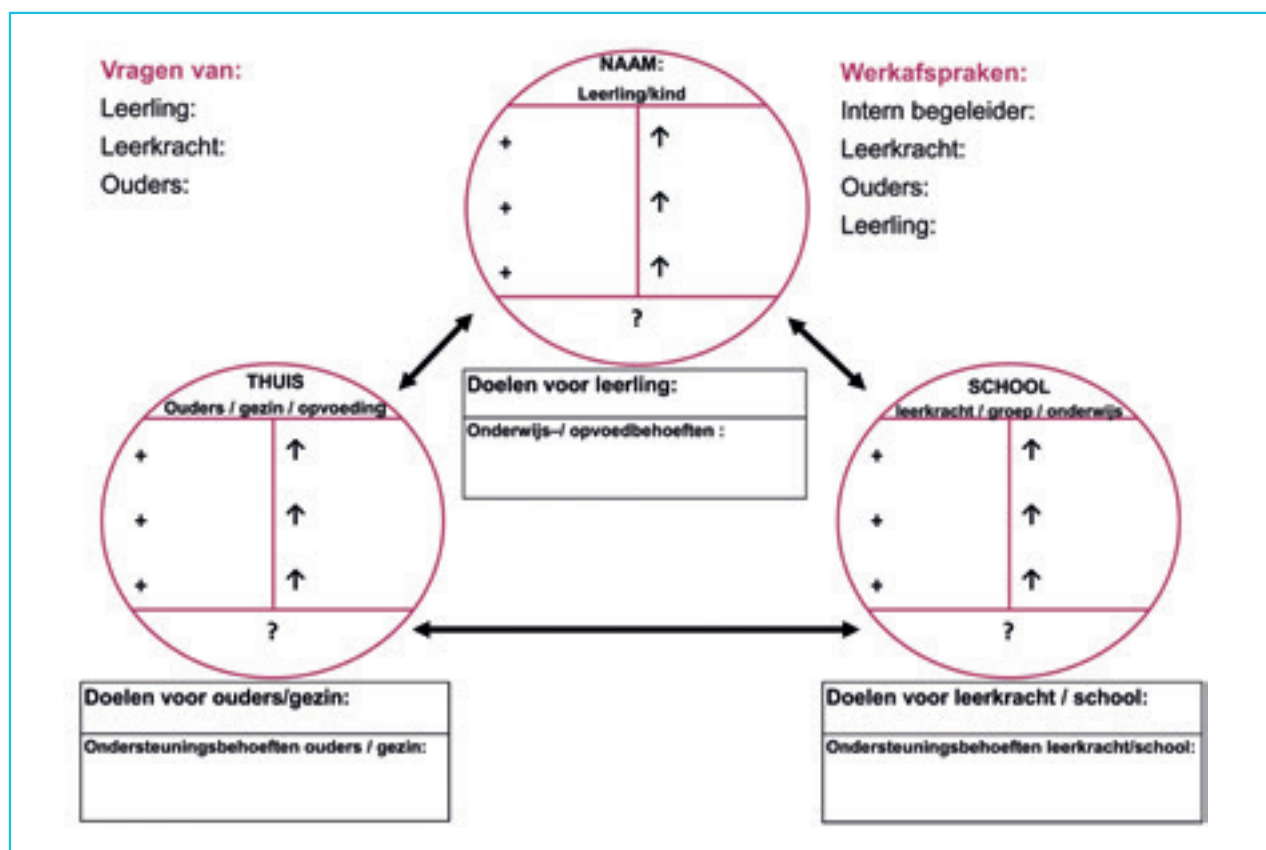
Deel 2 van het drieluik

Dit artikel is deel 2 van een drieluik over ervaringen met visualisaties ter ondersteuning van gesprekken in de leerlingenzorg. Het eerste artikel (over visualisaties in de basis van de HGW-driehoek) verscheen in het maartnummer van *Beter Begeleiden*. Het derde artikel (in het oktobernummer) bespreekt visualisaties die gebruikt kunnen worden in gesprekken met kinderen.

samen met de betrokkenen de situatie rondom een leerling. Het doel is de situatie beter te begrijpen en te verbeteren. De Drie Cirkels (figuur 2) kun je benutten om dit proces te ondersteunen. Je creëert met de cirkels *overzicht* door samen in kaart te brengen wat al goed gaat en wat nog moeilijk is. Tijdens het overleg loop je gezamenlijk de cirkels langs, alle betrokkenen doen aanvullingen en jullie passen de cirkels aan. Zo ontstaat er *inzicht*. Jullie analyseren de situatie en de mogelijke verklaringen: hoe zou het kunnen komen dat de situatie zo is? Wanneer er voldoende duidelijk is geworden, maken jullie een plan en ontstaat er *uitzicht*. Op deze manier ontstaat er perspectief: welke doelen streven we na en hoe kunnen we deze samen bereiken? In deze visualisatie komen alle zeven uitgangspunten van HGW tot hun recht. Bovendien kan je De Drie Cirkels op meerdere manieren gebruiken: voor de bespreking als voorbereiding, tijdens de bespreking als praatpapier en na de bespreking als notulen.

Werken met De Drie cirkels

In het overzicht De Drie Cirkels staat het kind bovenaan. In deze cirkel zet je de belangrijkste drie aspecten die al goed gaan (+) en de belangrijkste drie aspecten



Figuur 2: De Drie Cirkels. (Bron: Elan en Unita.)

die beter kunnen (↑). De cirkels voor de onderwijsleersituatie en de thuissituatie staan schuin onder de cirkel van het kind. De cirkels zijn verbonden door wederzijdse pijlen, die de wisselwerking en afstemming weergeven: hoe beïnvloeden leerling/kind, onderwijs en opvoeding elkaar? In de cirkels van de onderwijsleersituatie en van de thuissituatie zet je de factoren die binnen deze omgeving gunstig en minder gunstig zijn voor het kind. Hierbij kun je bijvoorbeeld denken aan de groepssamenstelling, de relatie met de leraar, de (on)rust in de thuissituatie of de ruimte die ouders hebben om hun kind te ondersteunen. Prioriteren is belangrijk: zet alleen aspecten neer die er echt toe doen. Is er nog iets onduidelijk bij het invullen van één van de cirkels? Deze vraag kan onder in de cirkel gezet worden en indien nodig worden onderzocht. De visualisatie De Drie Cirkels is op twee manieren te gebruiken:

- Is er voorafgaand aan de bespreking nauwelijks informatie? Dan vullen de betrokkenen de cirkels in tijdens de bespreking.
- Is er al een en ander bekend? Dan kan de voorzitter vooraf alvast een deel van de cirkels invullen. Tijdens de bespreking vullen de betrokkenen de cirkels verder aan.

Voorafgaand aan de bespreking:

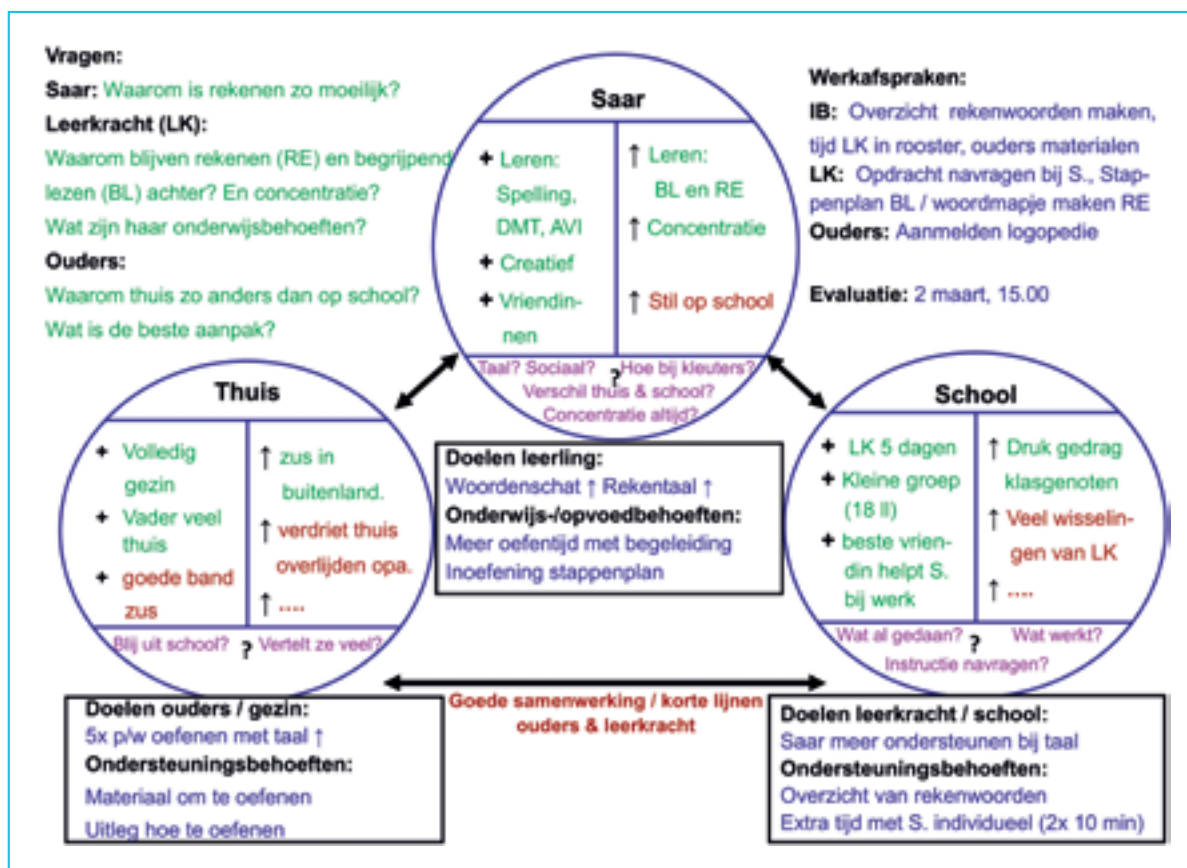
1. Zet de vragen van de leraar, ouders en leerling die voorafgaand aan de bespreking al bekend zijn aan de linkerkant.
2. Vul de cirkels zoveel mogelijk in. Start bij de cirkel

van het kind, ga vervolgens naar de onderwijsleersituatie en de thuissituatie. Werk met steekwoorden, dat houdt het overzichtelijk en dwingt je om de kern weer te geven.

3. Komen er tijdens de voorbereiding nog nieuwe vragen op, zijn er nog dingen onduidelijk? Plaats dan deze verhelderingsvragen bij het vraagteken onder aan de cirkels.

Tijdens de bespreking:

4. Zorg dat iedereen goed zicht heeft op De Drie Cirkels. Je kunt de (eventueel al deels ingevulde) cirkels bijvoorbeeld meerdere keren uitprinten op A3 of tekenen op een flip-over of je kunt je scherm delen in een digitaal overleg.
5. Start de bespreking met een uitleg van het doel en de werkwijze met de cirkels. Benoem dat het een gezamenlijk proces is en dat de cirkels in het gesprek worden ingevuld/aangepast en aangevuld met de ideeën van alle betrokkenen. Het belang van het kind staat centraal en ieders mening doet ertoe!
6. Loop de cirkels vervolgens samen langs en benoem de aspecten die goed gaan en de aspecten die minder goed gaan. Check regelmatig bij de betrokkenen: Klopt het? Zijn er aanvullingen?
7. Bespreek per cirkel de verhelderingsvragen die er nog zijn. Kunnen we ze al beantwoorden? Of is hier nog iets voor nodig?
8. Wanneer alles besproken is, vat je samen en blik je vooruit: Weten we genoeg om een volgende stap te nemen? Welke ideeën zijn er?



Figuur 3: Een voorbeeld.

Ervaringen van ib'ers met De Drie Cirkels

Inge Stassar-van den Brule, intern begeleider Tweede Montessorischool in Huizen: 'Als de visualisatie De Drie Cirkels gebruikt wordt, merk ik dat alle partijen meteen meedoen met het gesprek. Ik zie bij ouders en leraren dat er overzicht komt en ze vinden het prettig om te zien dat hun antwoorden verwerkt worden. Je ziet letterlijk het verband ontstaan, als de lijntjes met elkaar verbonden worden. Dus voor alle partijen prettig.'

Cynthia Klumper, intern begeleider St. Vitus-school in Bussum: 'Het is een hele prettige ondersteuning tijdens de besprekingen. De informatie is overzichtelijk op een papier omschreven en het helpt als er aanvullende vragen worden gesteld. Ouders en leraren hebben daardoor meer eigenaarschap in het gesprek en zijn meer betrokken. Het geeft ook puzzeltijd. Door dit met elkaar te doen, heb je het gevoel dat je ook samen tot een volgende stap komt.'

9. Formuleer vervolgens samen de doelen en dat wat nodig is om de doelen te behalen.
10. Sluit af met afspraken: Wie doet wat, waarom, hoe en wanneer? Wanneer evalueren we of de doelen in zicht komen?
11. Terugblik: wat was prettig tijdens het overleg? En vooruitblik: wat kan volgend overleg beter?

Een voorbeeld: de leerproblemen van Saar

Saar is besproken in een MDO, omdat haar leerresultaten achterblijven (zie figuur 3). De begeleider vatte de beschikbare informatie voorafgaand aan het overleg samen (in het **groen**). De verhelderingsvragen zette de begeleider (in het **paars**) onderaan in de cirkels. Tijdens het gesprek zijn deze vragen beantwoord en de cirkels aangevuld met **rood** (overzicht). Zo ontstond er **inzicht**: na de analyse lijkt het erop dat Saars taalproblemen haar leerontwikkeling belemmeren. Daarom wordt er de komende periode ingezet op het verbeteren van haar taalvaardigheden: de doelen voor de komende periode zijn geformuleerd en de afspraken zijn gemaakt (**uitzicht** in **blauw**). Het werken met de kleuren geeft duidelijkheid over wat al bekend is en wat nog ontbreekt.

Zolang-Zodra

Hoe sterker de basisondersteuning (niveau 1) en extra ondersteuning (niveau 2 en 3) in een school, hoe minder kwetsbare kinderen buiten de boot vallen. Maar hoe sterk de kwaliteit van het onderwijs en de extra ondersteuning van een school ook zijn, toch zijn er altijd leerlingen die **nóg** intensievere en meer specifieke

begeleiding nodig hebben. Je vraagt je als school soms af of je de leerling nog passend onderwijs kunt bieden, of dat het speciaal basisonderwijs (sbo) of speciaal onderwijs (so) een beter passende plek voor de leerling is. Het overwegen van zo'n overstap kan ingewikkeld zijn. Veel verschillende factoren spelen een rol, waaronder kenmerken van het kind, de (on)mogelijkheden van de school en de visie van ouders. Stichting Elan en Samenwerkingsverband Unita gebruiken daarom het document 'Afweging voor handhaven (Zolang) of verwijzen (Zodra)' (kortweg: de Zolang-Zodra) om samen met ouders, leraar en leerling in kaart te brengen hoe het ervoor staat. Welke redenen zijn er om de leerling op de huidige school te laten blijven en welke redenen pleiten voor de overstap naar een andere school? Het document is een ondersteunend hulpmiddel in het proces van wikken en wegen en het nemen van een gedragen beslissing.

Een voorbeeld van een Zolang-Zodra is te vinden in figuur 4. Dit document is ingevuld tijdens een MDO door de intern begeleider, leraar, ouders en een trajectbegeleider van het samenwerkingsverband. (Een leeg format is te vinden in de materialenbank op lbbo.nl.) In het voorbeeld gaat het om de afweging: handhaven in het reguliere onderwijs of overstappen naar sbo? De aanpak is overigens ook in te zetten bij het overwegen van een overstap van een reguliere school naar een andere reguliere school, van sbo naar so (en omgekeerd) en bij het overwegen van een terugplaatsing vanuit s(b)o naar regulier onderwijs.

Werken met Zolang-Zodra (Bron: Pameijer, 2021.)

- Zorg dat iedereen goed zicht heeft op het document.
- Benoem dat het belang van het kind centraal staat

en dat ieders mening ertoe doet. Er zijn in elke situatie argumenten vóór en tégen een overstap en de meningen hierover verschillen nogal eens.

- Doorloop de punten van het overzicht één voor één en kies wat voor de leerling van toepassing is. Geldt voor de leerling op dat punt de linkerkant van de Zolang, maak deze dan **groen**. Óf geldt voor de leerling op dat punt de rechterkant van de Zodra, maak deze dan **oranje**. Maak de punten waar nog relevante vragen over zijn **blauw**. Zo zie je in één oogopslag hoe het ervoor staat. Bijvoorbeeld:

- Er is veel groen in de Zolang. Zijn er zwaarwegende argumenten voor 'blijven op school'? Dan wordt hierop ingezet. Bespreek regelmatig hoe het gaat: Is er nog steeds veel groen? Blijft dat wat groen is groen? Met andere woorden: we gaan door, zolang het goed gaat.
- Er is veel oranje in de Zodra. Zijn er meer zwaarwegende argumenten voor overstappen naar een andere school? Je kunt dan de overstap overwegen en de opties alvast bespreken. Wat betekent het oranje voor de school die we zoeken? Welke school heeft meerwaarde en is in het belang van het kind?
- Er zijn nog vragen in blauw. Welke zijn noodzakelijk om te beantwoorden? Wat moeten we nog weten om de knoop door te hakken? Welke antwoorden vallen in Zolang en welke in Zodra? (Als het antwoord ... is, dan is het een Zolang. Maar als het antwoord ... is, wordt het een Zodra.) Deze informatie wordt verzameld en in een volgend gesprek besproken.

- Bespreek ten slotte met elkaar hoe het kind in het afwegingsproces betrokken wordt.

Afweging handhaven (zolang) of verwijzen (zodra)	
Handhaven huidige school ZOLANG (voorbeeld argumenten, pas/vul aan)	Verwijzen naar SBO of SO overwegen ZODRA (voorbeeld argumenten, pas/vul aan)
KIND ☐ Gaat met plezier naar school en komt blij thuis. ☐ Werkhouding en zelfstandigheid zijn voldoende. ☒ Gedrag is passend binnen de groep en aan te sturen door leraren. ☒ Heeft sociale aansluiting: hoort bij de groep, heeft vrienden. ☐ Leerontwikkeling is conform ontwikkelingsperspectief, is op koers richting een passende uitstroom (benut OPP-trap). ☐ Kind heeft voorkeur voor handhaven.	KIND ☒ Gaat niet meer met plezier naar school. ☒ Werkhouding en zelfstandigheid belemmeren de leerontwikkeling. ☐ Gedrag past niet binnen de groep en begrenzen lukt niet meer. ☐ Heeft geen of beperkte sociale aansluiting: het kind is geïsoleerd. ☒ Leerontwikkeling is niet conform ontwikkelingsperspectief, zakt af, uitstroom komt in gevaar (benut OPP-trap). ☒ Leerling geeft zelf aan naar een andere school te willen.
SCHOOL ☐ De onderwijsbehoeften van de leerling vallen binnen de basisondersteuning en zorgniveau 2 en 3 van de school. ☒ School geeft aan een passende onderwijsplek te kunnen bieden, al dan niet met extra ondersteuning of arrangement. ☒ Stabiele groep, weinig zorgvragen. ☒ Stabiele situatie met weinig leraarwisselingen.	SCHOOL ☒ De onderwijsbehoeften zijn zodanig specifiek en/of veel dat ze buiten de basisondersteuning en zorgniveau 2 en 3 vallen. ☐ School geeft aan geen passende onderwijsplek te kunnen bieden, ook niet met extra ondersteuning of arrangement. ☐ Groep met meerdere zorgvragen. ☐ Onrustige(re) situatie, met leraarwisselingen.
SAMENWERKING SCHOOL EN OUDERS ☒ School en ouders hebben vertrouwen in elkaar. Het lukt ouders het onderwijs aan hun kind op deze school te ondersteunen. ☒ School en ouders werken goed samen, er zijn geen conflicten. ☐ Ouders hebben voorkeur voor handhaven.	SAMENWERKING SCHOOL EN OUDERS ☐ Ouders willen niet meer op de school blijven, er is onvoldoende vertrouwen of er is een verschil van visie. ☐ Er is een – niet meer te herstellen – conflict tussen school en ouders. ☒ Ouders hebben voorkeur voor sbo.
LEERLING EN LERA(A)R(EN) ☐ Hebben een goede en positieve leerling-leraarrelatie.	LEERLING EN LERA(A)R(EN) ☒ De leerling-leraarrelatie is niet optimaal.

Figuur 4: Afweging handhaven (Zolang) of verwijzen (Zodra). (Bron: Elan en Unita.)

Ib'ers over het werken met Zolang-Zodra

Rosanne Koers, intern begeleider De Twee-master in Naarden: 'Dit is een heel duidelijk document. Het werd gebruikt in een MDO-traject van een leerling bij mij op school, waar ook een trajectbegeleider van het samenwerkingsverband bij betrokken was. Inmiddels laat ik de Zolang-Zodra ook terugkomen in gesprekken met de leraar en ouders, nu de trajectbegeleider van het samenwerkingsverband niet meer aan tafel zit. We monitoren met elkaar bijna maandelijks aan de hand van de visualisatie Zolang-Zodra of we de aanpak willen voortzetten, bijsturen of dat we het tijd vinden om opnieuw het samenwerkingsverband in te schakelen, voor een toelaatbaarheidsverklaring. De ouders, leraren en ikzelf vinden dit heel fijn werken. Als we op den duur de stap naar het sbo toch moeten zetten, is dat voor niemand meer een verrassing.'

Ouders vroegtijdig betrekken

Op de leerling en zijn ouders heeft een eventuele schoolwisseling grote impact. We merken dat het voor ouders helpend is als zij al vroeg bij de afwegingen betrokken worden. De termen 'Zolang' en 'Zodra' benadrukken dat het om een proces gaat. 'Zolang we veel **groen** zien aan de linkerkant van het document, kunnen wij deze leerling passend onderwijs bieden. Zodra we meer **oranje** zien aan de rechterkant is het s(b)o een meer passende plek.' Het proces van afwegen kost tijd; er zijn meerdere gesprekken voor nodig. Ouders kunnen de tussenliggende tijd benutten om al eens een s(b)o te bezoeken. En de school kan op zoek gaan naar antwoord op de vragen in het **blauw** en

kan de doelen waaraan wordt gewerkt aanscherpen. 'Hoe behouden we het **groene**? Kunnen we dat wat nu **oranje** is groen maken, al dan niet met extra ondersteuning?' In een vervolggesprek bespreek en evalueer je samen de voortgang. 'Ligt het zwaartepunt nog aan de linkerkant van de "Zolang" of schuiven we toch op naar de rechterkant van de "Zodra"?' Door als begeleider met ouders een tijdspad af te spreken en vervolgspraken in te plannen, waarin de Zolang-Zodra terugkerend op tafel komt, werk je transparant en monitor je gezamenlijk het proces. Zo neem je met elkaar een afgewogen beslissing. Ouders krijgen tijd om naar een eventuele overstap toe te groeien, waardoor de start op de nieuwe school beter verloopt als die overstap uiteindelijk nodig blijkt te zijn. Het is immers voor het schoolsucces van de leerling cruciaal dat ouders achter de schoolkeuze staan en zo het onderwijs ondersteunen. In trajecten waarin de Zolang-Zodra besproken wordt, gebruiken we soms ook een 'routekaart' die het proces van een aanvraag voor een toelaatbaarheidsverklaring (TLV-aanvraag) visualiseert. Deze routekaart, met een toelichting erbij, is te vinden in de materialenbank op lbbo.nl.

Begeleiders, maak je werk zichtbaar!

Wij werken binnen Stichting Elan en Samenwerkingsverband Unita met veel plezier aan het visualiseren in niveau 2 en 3. De positieve reacties van scholen, ouders en leerlingen stimuleren ons om hiermee door te gaan en ons werk nog beter zichtbaar te maken. We hopen dat dit artikel ook anderen zal inspireren om hun werk nog meer te laten zien!

Heb je behoefte aan lege 'formats'? Ga dan naar hgw-noelle-pameijer.nl / 'Bijlagen gele boek' en/of naar de materialenbank op lbbo.nl.

Heb je ervaringen met/ideeën over visualiseren? We vinden het fijn als je ze met ons deelt! Mail naar: petra.de.waard@swvunita.nl.

De literatuurlijst bij dit artikel vind je in de materialenbank op lbbo.nl.



Petra de Waard (schoolpsycholoog), Debora van den Heuvel (orthopedagoog NVO), Eugenie van Dijk (GZ-psycholoog), Noëlle Pameijer (kinder-jeugdpsycholoog NIP), Ghislaine Rootlieb (schoolpsycholoog) en Corine Vos (orthopedagoog NVO). Alle auteurs werken vanuit Stichting Elan als trajectbegeleider in Samenwerkingsverband Unita.

Visualisaties in gesprekken met leerlingen

‘Zullen we het uittekenen?’

In dit derde artikel over visualisaties in de leerlingenzorg laten de auteurs zien welke visualisaties gebruikt kunnen worden om de betrokkenheid van leerlingen binnen het proces van handelingsgericht werken te vergroten.

De afgelopen jaren zijn orthopedagogen/psychologen en trajectbegeleiders van Stichting Elan en Samenwerkingsverband Unita steeds vaker visualisaties (schema's en plaatjes) gaan toepassen in hun gesprekken met elkaar, leraren, ouders, leerlingen en (externe) begeleiders. Dit blijkt goed te werken en wordt enthousiast ontvangen. In dit artikel gaan we dieper in op visualisaties in gesprekken met leerlingen.

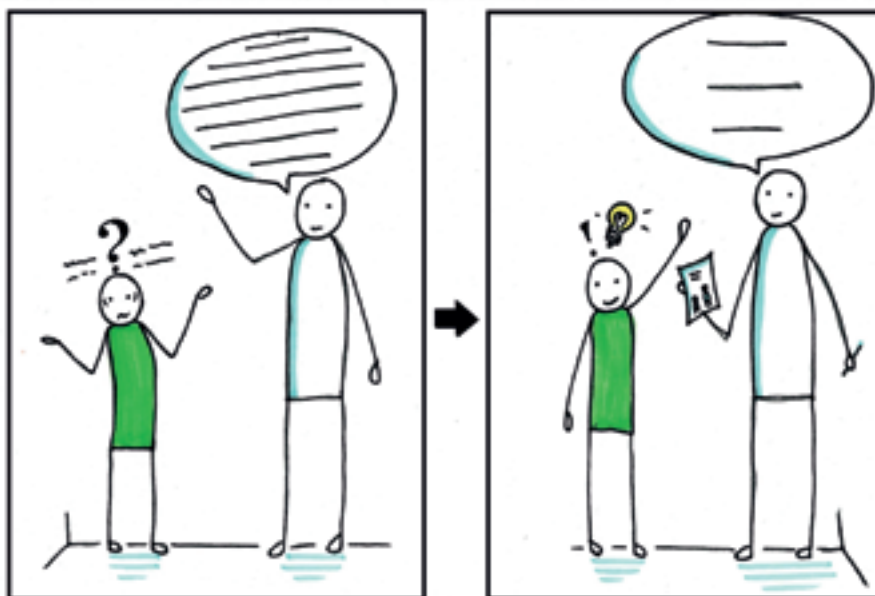
HGW: de positie van leerlingen

Leerlingen weten dingen die hun leraren en ouders niet weten. Zij zijn de enigen die ons kunnen vertellen hoe ze school ervaren, wat ze prettig vinden, waar ze bang voor zijn, wat hen boos of verdrietig maakt, wat ze anders zouden willen en hoe. Dit bepaalt hun gedrag, inzet en leerontwikkeling. Toch praten we nog steeds meer óver en tegen leerlingen dan echt mét hen. Een gemiste kans, want ze hebben vaak een heel andere kijk op de zaak en kunnen ons attenderen op dingen die wij

anders over het hoofd zouden zien. Hun oplossingen blinken bovendien vaak uit in eenvoud. En leerlingen behoeden ons voor tunnelvisies, valkuilen en missers. Binnen het proces van handelingsgericht werken (HGW) zien wij leerlingen daarom als mederegisseurs van hun ontwikkeling en als partners in de samenwerking (Pameijer, 2017; 2021). Een kind zal dingen die hij zelf (mee)bedacht heeft makkelijker kunnen toepassen dan dingen die hem gevraagd worden door anderen. De leerling voelt zich meer eigenaar van het leerproces als hij kan meedenken. Bij motivatie spelen immers

Visualisaties helpen terug te halen wat er gezegd is

relatie (we doen het samen), competentie (je kunt het) en autonomie (het geven van keuzes in veranderingsprocessen) een cruciale rol (Ryan & Deci, 2000).



Figuur 1: Waarom tekenen bij een kindgesprek? (Bron: Myrthe Drexhage voor Elan/Unita.)

Waarom visualiseren met leerlingen?

Tijdens het visualiseren ben je als begeleider samen met de leerling bezig om kernachtig en concreet dat wat gezegd wordt samen te vatten en weer te geven. Hierdoor heb je beiden letterlijk zicht op waar het over gaat en wat ertoe doet. Kinderen praten bovendien makkelijker met een volwassene als je samen iets aan het doen bent. Ook helpt het visualiseren bij het later terughalen van wat er gezegd is. Vooralsnog gebruiken we visualisaties vooral bij individuele leerling-gesprekken. In aangepaste vorm zijn bepaalde visualisaties ook in een groepssituatie te benutten.

Welke visualisatie en wanneer?

Welke visualisatie je gebruikt, hangt af van het doel dat je hebt met het gesprek. Ook de leeftijd en de voorkeur van de leerling of van jouzelf spelen hierbij een rol. Tevens is het de vraag waarvoor je de visualisatie wilt gebruiken. Bereid je de leerling voor op jouw komst (met een brief, zie figuur 2) of deel je de uitkomsten van een observatie of onderzoek? Wil je met de leerling meer *overzicht* krijgen over wat al goed gaat en wat nog beter kan op school? Wil je samen op zoek naar mogelijke verklaringen voor wat wel en wat nog niet goed gaat (*inzicht*) of zoek je naar oplossingen (*uitzicht*)? De ene visualisatie leent zich meer voor de handelingsgerichte fase *overzicht*, een andere voor *inzicht* en weer een andere voor *uitzicht*. Maar met enige creativiteit zijn de meeste visualisaties voor verschillende doelen te gebruiken.

Zes voorbeelden van visualisaties

Hierna lichten we zes voorbeelden toe van schema's/tekeningen die je kunt gebruiken en geven we van enkele visualisaties de voor- en nadelen aan.

De start: kennismakingsbrief

We komen als trajectbegeleiders van Unita op scholen voor een gesprek met de leerling, observatie van de leerling en/of onderzoek van de leerling. Als we leerlingen ophalen uit de klas zijn zij niet altijd voorbereid op onze komst. Daarom experimenteren we op dit moment met het sturen van een kennismakingsbrief (zie figuur 2), voorafgaand aan ons bezoek. Leerlingen weten daardoor wie we zijn (dankzij een foto van onszelf in de brief), wat ze van ons kunnen verwachten en wat er van hen wordt verwacht. Deze brief is een voorbereiding op het gesprek en/of onderzoek waarin we met hen samen kijken naar wat wel/niet goed gaat en hoe dat komt (*overzicht* en *inzicht*). Hierdoor zijn de gesprekken effectiever. Leerlingen hebben namelijk al zelf – of met hun ouders, leraar, intern begeleider of een andere leerling – bedacht wat ze ons willen vertellen en vragen. (Deze kennismakingsbrief vind je ook in de materialenbank op lbbo.nl.)

Beste Michiel,

Dinsdag 18 mei kom ik naar school voor jou. Dat vind ik heel leuk! Speciaal voor jou heb ik deze brief gemaakt waarin ik alvast vertel wie ik ben, wat we gaan doen en waarom.

Wie ben ik en waarom kom ik?

Ik ben **Eugenie**. Ik kom op veel scholen om ouders, juffen en meesters te helpen met de kinderen op school. Zij vragen dan aan mij wat ze nog beter kunnen doen en dat willen ze graag ook voor jou ontdekken. Kinderen weten zelf vaak ook heel goed wat beter kan! Daarom praat ik dus ook met jou.

KIJK DIT BEN IK



Waarom kom ik voor jou?



Lezen, spelling en sporten gaan goed.

Rekenen en je concentreren vind je nog lastig.

Daar willen juf Noor en meester Fred en je ouders je bij helpen, maar ze weten nog niet hoe. Om dat te kunnen bedenken gaan wij samen werken.

Wat gaan we doen en wat wil ik weten van jou?



Ik kom bij jou kijken in de klas. Ook gaan we buiten de klas samen werken. We gaan wat opdrachten doen. Sommige zijn met vragen, andere met plaatjes en dingen doen. Ook wil ik even met je praten, want jij weet het beste wat je van school vindt! Samen bedenken we wat jou zou kunnen helpen op school.



Kun je misschien alvast nadenken over deze 3 vragen?

1. Wat gaat al goed op school en wat nog niet?
2. Hoe denk jij dat dit komt?
3. Heb jij al een idee over hoe we jou kunnen helpen?



Als je wil, kun je de antwoorden alvast met je moeder, je vader of iemand van school op een briefje zetten en dan dinsdag meenemen.

Tot dinsdag Michiel, leuk je dan te zien!

Hartelijke groet, Eugenie, kinderpsycholoog van Unita

Figuur 2: De kennismakingsbrief.
(Bron: Myrthe Drexhage voor Elan/Unita.)

De Drie Cirkels

Bij elk traject willen we graag weten hoe een kind zelf tegen de situatie aankijkt. Dit levert waardevolle informatie op voor het *overzicht* en *inzicht* en soms ook al ideeën voor oplossingen (*uitzicht*). Aan de hand van vragen die je voorafgaand aan het gesprek aan de leerling kunt voorleggen, bijvoorbeeld de vragen in de kennismakingsbrief, kun je in gesprek gaan en antwoorden op papier zetten. Daarbij kun je ook De Drie Cirkels (zie *Beter Begeleiden*, september 2021, p. 13) invullen. Wat gaat goed (+)? Wat kan beter (↑)? (Zie figuur 3 op p. 26.) De Drie Cirkels geven de mogelijkheid tot het stellen van open vragen aan het kind, helpen *inzicht* te krijgen in de situatie en ook samen na te denken over mogelijke oplossingen (*uitzicht*). Je kunt met verschillende kleuren werken en kleine tekeningen toevoegen; in samenspraak met het kind kies je de kleuren voor dat wat al goed gaat en dat wat beter kan. Het model vergt van de begeleider een sterke HGW-attitude en gespreksvaardigheden (zie Pameijer, 2017, hoofdstuk 4).



Figuur 5: De normaalverdeling. (Bron: Elan en Unita.)

linkeroor van Mickey Mouse te gaan en die verandermogelijkheid met een pijl weergeven. Daarmee creëer je perspectief voor de leerling. Figuur 4 is een voorbeeld van een MMM dat is uitgewerkt met een leerling.

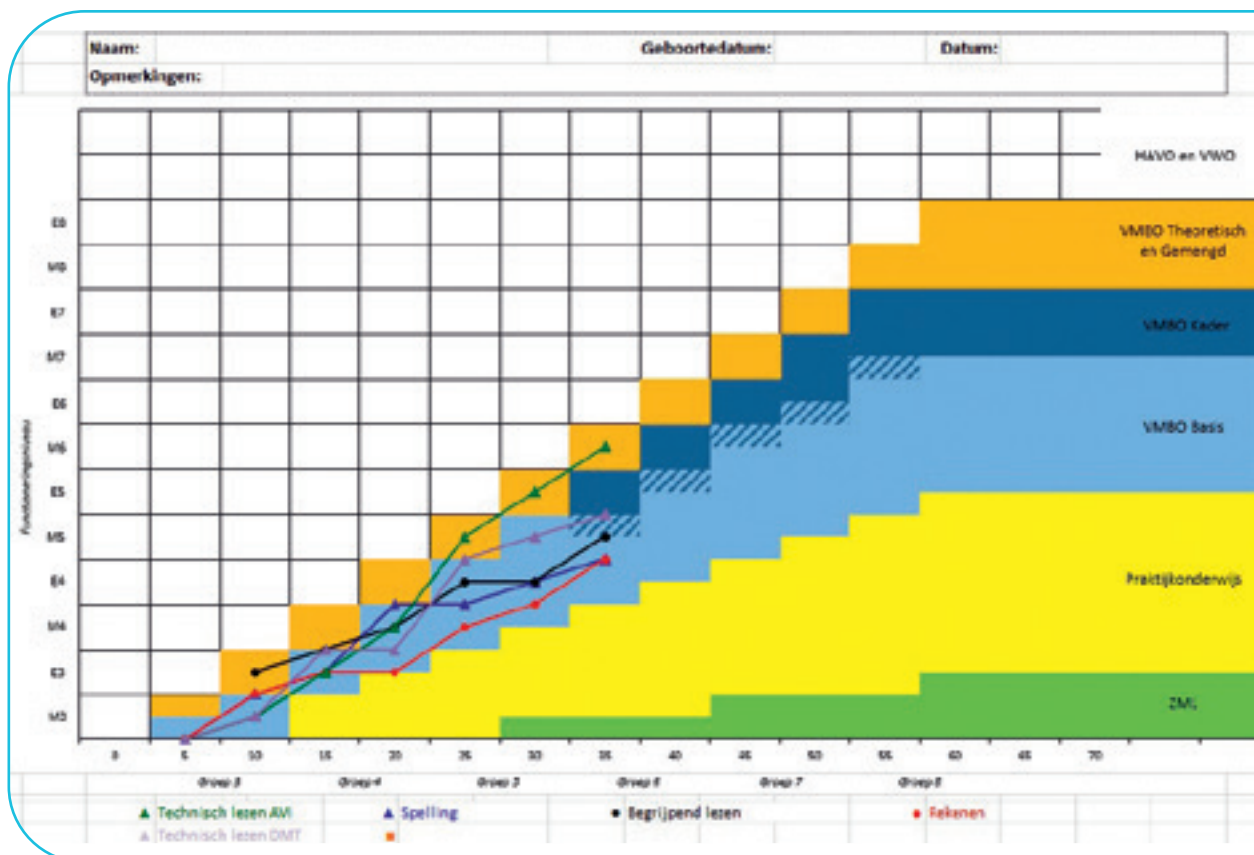
Normaalverdeling

De normaalverdeling (zie *Beter Begeleiden*, maart 2021, p. 23) kun je gebruiken als je de resultaten van

bijvoorbeeld een intelligentieonderzoek met de leerling wilt bespreken. Een normaalverdeling toont een gemiddelde met een spreiding eromheen, waarbij het gemiddelde in het midden zit, de (zeer) lage scores links daarvan en de (zeer) hoge rechts. Ook het niveau van vaardigheden en talenten op het gebied van rekenen, lezen, werkhouding en zelfs niet-schoolse vaardigheden zijn erin weer te geven, zoals in figuur 5, waarin vaardigheden van de begeleider en de leerling naast elkaar zijn gezet. Zodoende beperk je het beeld van de leerling niet tot cognitieve prestaties en laat je zien dat iedereen bepaalde sterke en zwakke kanten heeft. Het voordeel van deze curve ten opzichte van het Mickey Mousemodel is dat de normaalverdeling een leerling niet in een specifiek hokje plaatst, maar op een lijn, die genuanceerd ingevuld kan worden. Ook hierbij is het van belang om de groeimogelijkheden te bespreken om te benadrukken dat de situatie zoals die nu is kan veranderen.

OPP-trap

Wanneer je met de leerling vooral wilt kijken naar zijn eigen vooruitgang op schoolse vakken (*overzicht en inzicht*) en gaat werken naar een *uitzicht* (waaronder



Figuur 6: OPP-trap. (Bron: Opptrap.nl.)

bijvoorbeeld uitstroomniveau) dan is de OPP-trap heel geschikt (zie: opptrap.nl). Hiermee kun je, mits de school met Cito-toetsen werkt, de groei in leerresultaten laten zien, zodat de leerling zich met zichzelf vergelijkt (in plaats van met de groep): hier was ik, nu ben ik al hier en straks wil ik daar zijn. Zo kun je samen duidelijke doelen stellen voor de korte termijn (midden of einde schooljaar) en de lange termijn (uitstroom naar voortgezet onderwijs). Het voordeel van deze

Je kunt sterke kanten in beeld brengen en ook waar ondersteuning nodig is

figuur ten opzichte van het Mickey Mousemodel is dat het kind heel duidelijk kan zien welke groei hij al heeft doorgemaakt per vakgebied, hetgeen motiverend kan werken voor de toekomst. Bovendien stimuleert de OPP-trap om effectieve feedback te geven en groeitaal te gebruiken (Pameijer, 2021): Waar wil ik heen, wat is mijn doel? Hoever ben ik al? Wat moet ik nog leren? Een leerling met een grillige ontwikkeling of met toetsresultaten die weinig groei tonen, kan echter gedemotiveerd raken bij de aanblik van een lage, rechte of dalende lijn en denken dat hij 'het niet kan'. Het bespreken van de OPP-trap, zoals in figuur 6, is het meest geschikt voor leerlingen vanaf groep 5-6 die al toe gaan werken naar een uitstroomniveau. Voor een jongere leerling is het van belang om goed af te wegen of de OPP-trap van meerwaarde is voor deze leerling. Een zelfgetekende trap met doelen is vaak meer passend.

Drieluik

Dit artikel is deel 3 van een drieluik over ervaringen met visualisaties ter ondersteuning van gesprekken in de leerlingenzorg. Het eerste artikel ging over visualisaties in de basis van de HGW-driehoek en verscheen in het maartnummer van *Beter Begeleiden* (2021). Het tweede, over visualisaties in leerlingbespreking en multidisciplinair overleg, stond in het septembernummer.



Figuur 7: Voorbeeld van een kindbrief. (Bron: Elan/Unita.)

De kindbrief

Na een observatie en/of een onderzoek van een leerling schrijven we, naast een beknopt verslag voor de leraar en ouders (waarin we ingaan op hun vragen), ook een persoonlijke, samenvattende brief voor het kind (zie figuur 7). Deze kan dan door de ouders en/of school met de leerling worden doorgesproken. Een dergelijke brief dient vaak als psycho-educatie: de informatie uit de brief leert een kind meer over zijn manier van leren en/of eigen gedrag. Hiermee geeft de brief het kind *inzicht* en ook ideeën voor *uitzicht* (zoals deze in het multidisciplinair overleg besproken zijn). Wanneer je als begeleider een traject evalueert met ouders en de school kun je hierover ook een brief voor de leerling schrijven. Zo laat je de leerling zien dat je hem serieus neemt als samenwerkingspartner in het traject. Daarmee verhoog je de betrokkenheid van de leerling bij zijn eigen proces en ook de samenwerking tussen kind, ouders en school. (De kindbrief is ook te vinden in de materialenbank op lbbo.nl.)

Tot slot: enkele overwegingen

Wie tekent?

We hebben bij de diverse visualisaties bepaalde voor- en nadelen besproken. Voor alle visualisaties geldt dat het goed is om af te wegen of je zelf tekent en schrijft (en daarmee de regie behoudt) of dat je de leerling laat tekenen (en hem daarmee meer autonomie geeft en zijn betrokkenheid verhoogt). Je kunt het ook combineren en samen tekenen, bijvoorbeeld met vragen als: Hoe zullen we dit tekenen? Welke kleur kiezen we hiervoor? Wat vind jij een goede manier om dit op te schrijven of te tekenen? Wat helpt jou om dit goed te onthouden?

Maatwerk?

Hoewel de herkenbaarheid van de visualisatie de leerling (en de professional!) vertrouwen en houvast geeft, is maatwerk wenselijk. Er zijn veel publicaties die helpen om vormen te kiezen die passen bij jouw doelen en voorkeuren (Wolters, 2011; De Vreede, 2018; Brand, 2020).

Privacy van de leerling

Hoewel het vanzelfsprekend lijkt dat je informatie van een leerling deelt met direct betrokkenen, is het altijd belangrijk om de privacy van de leerling te bewaken. Bespreek met het kind wat je wel en niet mag delen met school en ouders, waarom en hoe. Mocht blijken dat een leerling er bezwaar tegen heeft dat je informatie deelt, dan is het goed hier rekening mee te houden. (Voor meer informatie hierover, zie Pameijer, 2017, paragraaf 4.7).

Heb je ervaringen met/ideeën over visualiseren met leerlingen? We vinden het fijn als je ze met ons deelt! Mail naar eugenie.van.dijck@swvunita.nl.

Welke visualisatie je gebruikt, hangt af van het doel van het gesprek

Literatuur

- Brand, W. (2020). *Visueel werken. Effectiever samenwerken door zakelijk tekenen*. BISPublishers.
- De Vreede, A. (2018). *Teken je gesprek (4e dr.)*. Pica.
- Pameijer, N. (2017). *Handelingsgericht werken: samenwerken aan schoolsucces*. Acco.
- Pameijer, N. (2021). *Met plezier naar school. Over de onmisbare rol van ouders in het succes van kinderen*. Pica.
- Ryan, R., & Deci, E. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 54–67. <https://doi.org/10.1006/ceps.1999.1020>.
- Wolters, C. (2011). *Oplossingsgericht aan het werk met kinderen en jongeren*. Pica.



Eugénie van Dijck (GZ-psycholoog), **Myrthe Drexhage** (orthopedagoog NVO), **Ghislaine Rootlieb** (schoolpsycholoog), **Noëlle Pameijer** (kinder-jeugdpsycholoog NIP), **Petra de Waard** (schoolpsycholoog), **Debora van den Heuvel** (orthopedagoog NVO) en **Corine Vos** (orthopedagoog NVO). Alle auteurs werken vanuit Stichting Elan als trajectbegeleider in Samenwerkingsverband Unita.